

OYA BAYDAR
MELEK ULAGAY
*Bir Dönem
İki Kadın:
Birbirimizin
Aynasında*

OYA BAYDAR
MELEK ULAGAY

BİR DÖNEM
İKİ KADIN

Birbirimizin Aynasında

Can Çağdaş

Bir Dönem İki Kadın: Birbirimizin Aynasında, Oya Baydar-Melek Ulugay
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2011

4. basım: Mart 2021, İstanbul

Bu kitabın 4. baskısı 1000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Cem Alpan

Mizanpaj: Atahan Sıralar

Sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak tasarımı: Alper Zeki / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Türkmenler Matbaacılık Reklam San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16-18

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 43087

ISBN 978-975-07-4940-7

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750749407

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

OYA BAYDAR
MELEK ULAGAY

BİR DÖNEM
İKİ KADIN

Birbirimizin Aynasında

SÖYLEŞİ

♥can

Oya Baydar'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Elveda Alyoşa, 1991

Kedi Mektupları, 1992

Hiçbiryer'e Dönüş, 1998

Sıcak Külleri Kaldı, 2000

Erguvan Kapısı, 2004

Kayıp Söz, 2007

Çöplüğün Generali, 2009

O Muhteşem Hayatınız, 2012

Yetim Kalacak Küçük Şeyler, 2014

Surönü Diyalogları, 2016

Köpekli Çocuklar Gecesi, 2019

80 Yaş Zor Zamanlar Günlükleri, 2021

OYA BAYDAR, 1940'ta İstanbul'da doğdu. Notre Dame de Sion Fransız Kız Lisesi'nin son sınıfında yazdığı *Allah Çocukları Unuttu* adlı gençlik romanı nedeniyle neredeyse okuldan atılıyordu. 1964'te İÜ Sosyoloji Bölümü'nü bitirdi. Aynı yıl bu bölüme asistan olarak girdi. "Türkiye'de İşçi Sınıfının Doğuşu" konulu doktora tezinin Üniversite Profesörler Kurulu tarafından iki kez reddedilmesi üzerine öğrenciler olayı protesto için rektörlüğü işgal ettiler. Bu olay ilk üniversite işgali eylemi oldu. Daha sonra Ankara Hacettepe Üniversitesi'ne sosyoloji asistanı olarak girdi. 1971'deki 12 Mart Askerî Darbesi sırasında, TİP ve TÖS üyesi olarak sosyalist kimliği nedeniyle tutuklandı ve üniversiteden ayrıldı. *Yeni Ortam*, *Politika* gazetelerinde köşe yazarlığı yaptı. 12 Eylül sırasında yurtdışına çıktı. 1992'ye kadar 12 yıl Almanya'da sürgünde kaldı. Burada, sosyalist sistemin çöküş sürecini yakından yaşadı. 1991'de yazdığı *Elveda Alyoşa* adlı öykü kitabıyla Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, 1993 yılında da *Kedi Mektupları* adlı romanıyla Yunus Nadi Roman Ödülü'nü aldı. Türkiye'ye dönüşünde Tarih Vakfı ve Kültür Bakanlığı'nın ortak yayını olan *İstanbul Ansiklopedisi*'nde redaktör ve *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*'nde genel yayın yönetmeni olarak çalıştı. *Sıcak Külleri Kaldı* romanıyla 2001 yılı Orhan Kemal Roman Armağanı'nı, *Erguvan Kapsı*'yla da 2004 Cevdet Kudret Edebiyat Ödülü'nü aldı.

www.oyabaydar.com

MELEK ULAGAY, 1946'da İstanbul'da doğdu. Ortaokul ve liseyi Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'nde bitirdi. 1966-67'de Paris'te lisan kurslarına devam ettikten sonra 1968'de İstanbul Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne girdi. 12 Mart 1971 Askerî Darbesi'nde Türkiye'yi terk et-

mek zorunda kaldı. Hollanda'da siyasi mülteci oldu. 1974'te, siyasi aftan yararlanarak Türkiye'ye döndü. 1975 yılında İngiliz dili ve edebiyatından mezun olduktan sonra ODTÜ Hazırlık Bölümü'nde İngilizce dili okutmanı olarak çalıştı. Aynı dönemde Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde, Uluslararası İlişkiler dalında yüksek lisans yaptı. 12 Eylül 1980 Askerî Darbesi'nden sonra İstanbul'a döndü. Ressam Orhan Taylan'la evlendi. Helsinki Yurttaşlar Derneği ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarında çalıştı. 1992 yılından bu yana kendi şirketi Ajans 21'de belgesel film yapımcılığı ve yönetmenlikle uğraşiyor.

İçindekiler

İlk söz	11
I Çocukluğumuz, ilkençliğimiz	13
II Devrim ve sosyalizm yolunda.....	111
III Yeni bir dönem başlıyor	315
IV Hayatımızda yeni sayfalar açıyoruz	469
On yıl sonra son söz	503
Dizin.....	505

İlk söz

Yıllar sonra yeniden karşılaştığımızda ikimiz de orta yaş sınırındaydık. Gövdenin “artık yorulduğum, yavaşla biraz” dediği, ruhun ise her daim genç ve dinamik kalmak istediği, karmaşık duyguların yaşandığı bir dönem. İkimiz de, Türkiye’nin ve dünyanın fırtınalı bir çağında, ülkemizde ve yabancı ülkelerde geçen çalkantılı yaşamlardan sonra kendi toprağımıza, kendi iklimimize geri dönmüştük. Son altmış yıla tanıklık etmiş iki kadın, hikâyelerimizi anlatıyorduk birbirimize. Her ikimiz de “kendi gerçeğimizi”; yaşadıklarımızdan, duygularımızdan, anılarımızdan oluşan öznel “gerçeği” aktarıyorduk.

Her insanın yaşamöyküsü bir anlatıdır; kendi kendine kurduğu bir anılar dizisi. Neyi anımsadığımız, neyi unuttuğumuz, gözümüzün önüne gelen yüzler, mekânlar hepsi bu kurgunun parçasıdır. Bazen, yıllar boyu anlattığımız hikâyelere kendimiz de inanmaya başlarız. “Gerçeği anlatabilmek için yalan söylüyorum,” der Jean Genet. Yine de anlattıklarımız bizim hikâyemizdir, nasıl yaşamışsak öyle. Biz de yaşadığımız bir dönemi, kendi gerçeğimizin aynasına yansıyan yüzüyle anlattık, anlatırken aynadaki suretlerimizi gördük. Bazen güldük, bazen hüznüldük, çokça düşündük, kendimizi sorguladık.

Her şeyi anlattık, bütün gerçekleri söyledik, çırılçıplak göründük demiyoruz. Samimi, içten, çekincesiz konuştuk; ama her insanın mahremi, hiç kimseyle paylaşmayacağı anıları, duyguları vardır. Biz de kendi mahremimizi ve başkalarının bizde saklı mahremini korumaya gayret ettik. Anlattıklarımızı sansürlemedik, yazıya dökerken de konuşma tadında kalmasına özen gösterdik. Bu yüzden kimi tekrarlar, yazı dilini zorlayan

doğal konuşmalar, zamanda ve mekânda sıçramalar da var me-
tinde. Zaman zaman anlattığımız olaylara, tarihlere bir daha
bakma, maceralarımızı birlikte yaşadığımız arkadaşlarımıza da-
nışma ihtiyacı duyduk.

Bizim yaşadıklarımıza benzer şeyler; hatta çok daha ağırıla-
rını ya da çok daha ilginçlerini yaşamış binlerce, on binlerce
insan var bu ülkede. Biz “Birbirimizin Aynasında” konuşurken,
bir yolu da açmak istedik.

Türkiye’de ve dünyada solun durumu, bölünmüşlüğü, ge-
niş kitlelerden kopukluğu, kimilerine göre de yenilgisi üzerine
çok yazılıp çizildi. Ama bunların çoğu iktidar konumundan ba-
kan erkek egemen gözün gördükleriydi. Tarihi sadece erkekler
yazmamalı; tarih, erkeklerin insandan çok siyasete odaklı resmî
tarihi olmamalı; o tarihi yaşarken nasıl birarada olduysak, ya-
zarken de birlikte yazılmalı, diye düşündük.

Bizimki bir başlangıç, geçmişî yansıttığımız ayna da bizim
kendi aynamız. Umarız devamı gelir, başkaları da kendi aynala-
rını tutarlar tarihimize.

İstanbul, 29 Aralık 2010

I

Çocukluğumuz, ilkgençliğimiz

Seni ilk gördüğümde...

OYA – Seni ilk gördüğümde, bu kadar güzel olmak nasıl bir duygudur acaba, diye düşünmüştüm.

MELEK – Güzel... Ben mi?

OYA – Evet, sen tabii. Farkında değilmişsin gibi yapma.

MELEK – Güzellik mi bilemiyorum ama yirmili yaşlarımda kendime göre bir havam vardı galiba. Ne zamandı senin hatırladığın o ilk karşılaşma?

OYA – 1968'in son günleriydi. Doğu Perinçek benimle görüşmek istemiş, görüşme sizin evde ayarlanmıştı; belki de annenin ya da ağabeyin Osman'ın (Ulagay) eviydi, hatırlamıyorum; Harbiye civarında bir apartmandı. Sol harekette ayrışmaların, bölünmelerin, kavga gürültünün ayyuka çıktığı günlerdi. O sıralarda siz Perinçek taifesindendiniz. Doğu'yu sen benden iyi bilirsin; hep örgütlenme, hareketine adam kazanma peşindedir. O günlerde MDD'ci (Milli Demokratik Devrim) gençlik içinde yıldızı iyice parlamaya başlamıştı. Ben de bizim çevrenin, yani TİP'li (Türkiye İşçi Partisi) veya TİP'e yakın sosyalist kesimin İstanbul Üniversitesi'ndeki po-

püler asistanlarından biriyim, öğrencilerle çok yakın ilişki-
rim var, üstelik TİP'teki kavga gürültüde kafam epeyce ka-
rışmış. Yani tam Doğu'ya göre bir avım.

MELEK – Evet, öğrenciler arasında popülerdin. Senin dokto-
ra tezin reddedildi diye öğrenciler rektörlüğü işgal etmişlerdi.

OYA – Hah, işte tam o günler. Sen de biliyorsun demek.

MELEK – Bilmez olur muyum! Ben de vardım rektörlüğe
gidenler arasında.

OYA – Yok yahu! Sen o zaman Edebiyat Fakültesi'nde miydin?

MELEK – Evet, İngiliz Filolojisi'nde öğrenciydim.

OYA – Neyse, o olayları ayrıca konuşuruz. Doğu Perinçek'le
sizin evde buluştuk. Hatırladığım kadarıyla, ağabeyin Os-
man, Doğu, bir de ben vardık odada. Başkası varsa bile unut-
muşum, kayıttan düşmüş. Zaten Osman da konuşmanın
sonuna kadar kalmadı. Derken oturduğumuz odanın kapısı
açıldı, içeri “Hayatımda gördüğüm en güzel kız bu,” diye dü-
şündüğüm biri girdi. Gerçekten o kadar güzel miydin, yoksa
o anda bana mı öyle geldi bilmiyorum; ama işte o güzel kız
sendin Melekçiğim. Bana şöyle bir bakıp veresiye selam ver-
din, duvara dayalı uzun bir büfe vardı, onun üstünden ya da
çekmecelerinden birşeyler alıp çıktın. Bütün bunları da son
derece rahat, ilgisiz bir eda ile yaptın.

MELEK – Benim belleğimde, anlattığın karşılaşma hayal
meyal. Ama benim seni Oya Baydar olarak ismen tanımam
daha eskiye dayanıyor. Sen Notre Dame de Sion'da öğren-
ciyken ilk romanını yazmıştın. Annem de eski Notre Dame
de Sion'lu. Onun zamanında okulun yatılı kısmı Kadı-
köy'deymiş sanırım, annem orada okumuş, ciddi bir Fransız

eğitimi almış. Hatırlıyorum; büyük bir heyecanla, Notre Dame de Sion'dan genç bir kız çıktı, müthiş bir yazar, Fransa'da Françoise Sagan on sekiz yaşında roman yazdı, dünyada büyük olay oldu, halbuki bak bizde de neler oluyor, diye hayranlık dolu bir ifadeyle seni anlatınca, doğrusu ben de çok etkilenmiştim o zaman. Annemin bunları söyleme tarzından "Sen böyle haytalık yaparken, aklın fikrin gezmede tozmada iken, bak millet neler yapıyor" gibisinden bir dokundurma da sezmiştim yani.

OYA – Halbuki o romanı yazdım diye okul beni son sınıftan atmaya kalktı. Bir genç kız nasıl roman yazar, hem de aşk romanı! Okul disiplin kurulu yetmedi, Milli Eğitim Bakanlığı Yüksek Disiplin Kurulu'na gönderdiler. Annem de çok kızdı bu roman işine. Babam iki üç yıl önce ölmüştü, dar gelirliydik, dul-yetim maaşıyla geçiniyorduk. Fransızca dersi vererek ya da konfeksiyoncu bir tanıdık için evde basit işler yaparak, çocuk paltolarına miki figürleri aplike ederek üç beş kuruş kazansam da güç koşullarda okuyordum. Birinci Levent'in en mütevezı, en küçük evlerinden birinde oturuyorduk. Onca fedakârlık yapılmıştı ben iyi bir okulda okuyayım diye. Son sınıfta okuldan atılmam tam bir facia olacaktı. Annenin aksine, benim annem, mahvettin bizi, beni öldürecekisin, yine münasebetsizlik yaptın, roman yazmak da ne, okulunu bitirir, sonra ne halt edeceksen edersin, falan diye çok kızmıştı. Senin anneni merak ettim şimdi; iki farklı anne tipi çıkıyor ortaya.

MELEK – Annem ilginçtir, onu sonra konuşuruz. şu romanı nasıl yazdın, neydi bu ilk roman bir anlatsana önce. Ben hiç hatırlamıyorum. Annem o kadar övdü ama herhalde okumadım.

OYA – Okumamışsındır. Zaten o ilk roman *Hürriyet*'te yayımlandığında sen olsa olsa on iki, on üç yaşlarındasın. Valla, inan ki konusunu ben de hatırlamıyorum.

MELEK – Ah, işte bu daha matrak.

OYA – Ben çocukluğumdan beri hep yazar olucam, yazar olucam diye hayal etmişim. Senin de vardı herhalde böyle bir tutkun.

MELEK – Ben, tiyatrocu olucam derdim.

OYA – Bir ara ressamlığa da heveslendim ama çabuk geçti. 1945-46 yılları olmalı, *Doğan Kardeş* çocuk dergisi çıkardı, hatırlar mısın? Sen altı yaş küçüksün benden ama...

MELEK – Tabii, hatırlamaz olur muyum? Ben de yetiştim *Doğan Kardeş*'e.

OYA – Bizimkilerin tabiriyle halk çocukları *Çocuk Haftası* okurlardı, biraz daha seçkin sayılan, eğitilmiş burjuva ailelerin, memurların, öğretmenlerin falan çocukları da daha çok *Doğan Kardeş* okurdu. Oraya okur mektupları yazılırdı. Ben de yazmışım: “Bu kardeşinizin adı Oya Baydar, büyüyünce yazar olmak istiyor,” diye. Bir de şiir eklemişim: “Keşke Bir Bülbül Olsaydım”. Yani baştan beri yazma isteğim varmış demek.

MELEK – Yazma isteğin varmış ama istek olarak kalmamış, gerçeğe dönüştürmüşsün. Biraz anlatsana, nasıl oldu da o yaşta *Hürriyet* gazetesinde yayımlatabildin romanını.

OYA – O sırada, bak annen hatırlatmış sana, Fransa’da Françoise Sagan diye on sekiz yaşında bir genç kızın *Bonjour Tristesse (Merhaba Hüzün)* romanı çıkmıştı ve bütün dünyada olay olmuştu. Tabii o yaştayken, böyle dünyaca tanınmak, meşhur olmak iyi bir şey gibi geliyor insana. Ay ben de yazayım, ben de tanınmış bir yazar olayım! Oturdum bir roman yazdım. Şimdikiler bilmez, belki sen de kullanmamışsındır; eskiden, sarı saman kâğıdından ucuz müsvedde defterleri-

miz vardı. İşte öyle bir sarı deftere kurşunkalemle bir roman yazdım. Tek hatırladığım, genç kızın sevdiği yakışıklı adamın –galiba doktordu– gözleri kör oluyordu sonunda. Sevişme sahneleri de vardı haa... Galiba bir çamlıkta sevişiyorlardı. Bunu hatırlıyorum, çünkü zamanın muhafazakâr okurlarından biri gazeteye oldukça küfürlü bir mektup göndermişti; beni ahlaksızlıkla suçluyor, “Çamların iğneleri kışınıza batmadı mı?” diye soruyordu. Romana benim verdiğim adı gerçekten de hatırlamıyorum; *Umut Yolu*'na benzer bir başlık olabilir.

MELEK – Kaç yaşındasın peki?

OYA – Yazıp bitirdiğimde on yedi yaşındaydım, *Hürriyet* gazetesinde yayımlandığında on sekiz olmalıyım. O zamanlar gazetelerde ünlü yazarların romanları tefrika edilirdi. Şimdiki gençler belki bilmez bu tefrika olayını. Yani romanın her gün bir parçası yayımlanırdı. Refik Halit Karay'ın aşk romanlarını hatırlıyorum mesela. Açtım telefonu *Hürriyet* gazetesine, yazişleri müdürüyle görüşmek istediğimi söyledim, sekreterine bağladılar. İşte şöyleyken böyle, ben şu yaşıyım, bir roman yazdım, sizde yayımlanmasını istedim, bir okur musunuz, dedim. O zamanlar rahmetli Tahsin Öztin'di *Hürriyet*'in yazişleri ya da umumi neşriyat müdürü. Aklın durur! Bana randevu verdiler. Gazeteye, koltuğumun altında sarı defterimle gittim. Bir ilgi, bir ilgi. Ben şapşal mı şapşalım o zamanlar. O gün gazetede çekilen fotoğraflar var: Üzerimde kendi ördüğüm merserize bir bluz, uzun bir etek, şaşkın bir surat; gözlerimi kocaman kocaman açmışım... Ama ne gam! Romanı büyük reklamlarla, tanıtımla, “Türkiye'nin Sagan'ı” anonslarıyla yayımladılar. Ben artık uçuyorum, edebiyat alanında bir yıldız doğuyor! Belki ben de bir Françoise Sagan olurum!.. Hem de şekerim, bana zamanın parasıyla 1500 lira verdiler.

MELEK – Aaa... İyi para.

OYA – Tabii iyi para. O zamanlar annemle benim toplam gelirimiz 600 lirayı geçmiyor ayda. Hiç unutmuyorum, *Hürriyet* gazetesi Cağaloğlu'nda İran Konsolosluğu'nun karşı köşesindeydi. Hemen oralardaki bir dükkândan 300 liraya eski bir Remington daktilo edindim. 500 lirasını anneme verdim. Kalan parayla da Paris'e uçak bileti aldım! Biz Dame de Si-on'lular için Paris efsane şehir, dünyada görmek istediğimiz tek yer. Bir nedenim daha var acele Paris'e gitmek için: Şimdi içinde ne yazdığımı bile hatırlayamadığım bir veda mektubu bırakarak çekip giden, yani beni eken sevgilimin Paris'te olduğunu öğrenmişim. Bu fasıllara sonra geliriz. Demek o zamanlar da basın sansasyona meraklıymış ki, romanı gazetedede *Kalbimin Aradığı Erkek* adıyla yayımlamasınlar mı! Daha fazla ilgi çeksin diye tabii.

MELEK – Haaa... şimdi anlaşılıyor.

OYA – İşte annenin sözünü ettiği o roman. Ama kitap olarak hiç çıkmadı, neyse ki eski gazete sayfalarının arasında unutuldu kaldı. Ben ondan sonra iki gençlik romanı daha yazdım: *Allah Çocukları Unuttu* ve *Savaş Çağı Umudun Çağı*. 1963'ten sonra roman yazmayı bıraktım. Artık başka bir dönem başlamıştı.

MELEK – Yani yazma işi bitti mi?

OYA – Ondan sonra üniversitede asistanlık, sol militanlık, devrimcilik, sosyalist partiler... Kendimizi boylu boyunca kabaran devrimci dalgalara attığımız yıllar. Tabii çok yazıp çizdim, neredeyse hiç durmadan yazdım diyebilirim; ama sosyolojik araştırmalar, toplumsal yapı incelemeleri, siyasal polemik metinleri, sonraları da köşe yazıları; bu türden edebiyatdışı işler.

MELEK – Çok enteresan; belki annemden dolayı, benim kafamın derinliklerinde sen hep yazar Oya Baydar olarak kal-

dın. Çünkü sonraki yıllarda, siyasi ortamda biz hep farklı yerlerde olduk. Tabii siyasal kimliğinden haberdardım; ama yazar Oya Baydar belleğimde öne geçmiş.

Dönemin havasını yansıtabilme için şu doktora maceranın, öğrencilerin seninle dayanışmak için rektörlüğü işgal etmelerini konuşalım biraz. Ne hareketli günlerdi değil mi? Bütün toplum ayakta, üniversitelerde işgaller, boykotlar... Fabrikalarda işçiler, kırsalda köylüler, şehirlerde bizler, yani gençlik.

Olaylı bir doktora macerası

OYA – Doktora tezimin ikinci kez reddi, öğrencilerin rektörlüğü işgal etmeleri, benim atılmamak için acele istifa edip üniversiteden ayrılmam, 1968'in son günleridir. O günlerin kabına sığmayan kıpır kıpır Türkiye gibi hayatımın da çalkantılı, hareketli, karmakarışık bir dönemi. İstanbul Üniversitesi'nde sosyoloji asistanıydım ama akademik kariyerim kesintiye uğramıştı. Türkiye İşçi Partisi üyesiydim ama parti içindeki ayrışmalarda yalpalayıp duruyordum. Evliydim ama evliliğim de sallanıyordu. Yani her şey altüsttü hayatımda.

MELEK – Neden reddedilmişti doktora tezin? Yetersiz miydi gerçekten?

OYA – “Türkiye’de İşçi Sınıfının Doğuşu”nu araştırmıştım. Ücretli emeğin izini 17., 18. yüzyıllardan başlayarak 1920’lerin ortalarına kadar sürmüştüm. O zamana göre bayağı iyi bir araştırmaydı. Zaten uzun bir dönem konuyla ilgili tek kaynak sayıldı. Çok çalışmıştım kütüphanelerde, arşivlerde. Eski gazeteleri tarayabilmek, belgeleri okuyabilmek için eski yazı öğrenmiştim. Sorun tez çalışmasında değil, tezin konusunda ve benim siyasal kimliğimdeydi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’ndeki klikler arasındaki iç tepişmeye, Türkiye’de sınıfların olmadığını, hele de işçi sınıfından hiç

söz edilemeyeceğini iddia eden *Yön* çizgisindeki profesörüm Cahit Tanyol'un tezimin reddi doğrultusunda yürüttüğü sıkı kulisleri eklersen, reddin gerekçesi anlaşılabilir.

MELEK – Tam da solda MDD'cilikle (Milli Demokratik Devrim) sosyalist devrimci TİP (Türkiye İşçi Partisi) çizgilerinin çatıştığı, bir yandan da yükselmekte olan sola karşı sağın saldırısının sertleşmeye başladığı bir döneme rastlamış senin doktora maceran.

OYA – Evet, tam öyle bir dönem. Öğrencilerle gündüzleri derslerde, eylemlerde, fabrikalarda, grevlerde; geceleri parti ve örgüt toplantılarında ya da meyhanelerde birarada olduğumuz; başımızda bir yandan devrim bir yandan kavak yellerinin estiği, bugünden bakıldığında anlaşılmaz, inanılmaz görünen günlerdi. Tez jürisi çalışmayı yeterli kabul ettiği halde Fakülte Profesörler Kurulu bir yıl arayla iki kez reddetti. Deniz Gezmiş'in başını çektiği bir kısım öğrenci de, benimle dayanışmak ve gerici olarak nitelendirdikleri profesörleri protesto için rektörlüğü işgal etti.

MELEK – “Mini işgal” denmişti o eyleme, ben de bu vesileyle rektörlük binasının içini ilk kez görmüştüm. İlk üniversite işgali midir senin olay? Çoğu yerde öyle yazıldı.

OYA – Hayır, yanlış. İlk üniversite işgal eylemleri, ilk boykotlar 1968 Haziran'ında, Fransa'daki mayıs eylemlerinin başlamasının hemen ardındanır. İlki Ankara'da Dil Tarih'tedir hatırladığım kadarıyla, sonra İstanbul'da boykotlar ve fakülte işgalleri oldu. Mini işgal ilk rektörlük işgali olabilir.

Ben işgalden hemen önce sosyoloji bölümünde son bir ders vermiştim. Sosyal düşünce tarihi dersiydi. Tarih boyunca düşünce özgürlüğünün nasıl engellendiğini Sokrates'ten başlayarak anlatmış, benim doktoramın reddini de egemen sınıfların ve onların işbirlikçisi üniversite mensuplarının düşünce özgürlüğüne karşı saldırısı olarak niteleyip sıkı bir nu-

tuk çekmiştim. Sonucun rektörlük işgali olacağını düşünmemiştim. Böyle bir olay yaratmak işime gelmezdi. Yine de, kıskırtıcı demeyeyim ama pek de masum bir konuşma değildi herhalde. Zaten amfide normalde altmış, yetmiş öğrenci olması gerekirken çoğu başka fakültelerden hiç tanımadığım birkaç yüz öğrenci vardı. Belli ki birşeyler kotarılıyordu. Ders bitti; sloganlar, alkışlar arasında amfiden çıkıp odama geldim. İçeri yeni girmiştim ki kapı vuruldu, kapıda uzun boylu, yakışıklı bir delikanlı. “Ben Deniz Gezmiş'im, teziniz reddedildiği için rektörlüğü işgale gidiyoruz,” dedi ve cevabımı bile beklemeden yürüdü gitti. Öylece kalakaldım. Durun, yapmayın diyecek halim yok; böyle bir tavır küçük burjuva pasifizmi olarak damgalanır. Zaten, yapmayın desem beni kim dinleyecek! Eylem çoktan planlanmış. Tamam Oya, dedim kendi kendime, artık burada sana ekme yok, bu üniversitede seni barındırmazlar. Zaten Profesörler Kurulu'ndakilerin, konusunu bile bilmedikleri doktora tezini iki kez reddetmeleri de gözden çıkarıldığımı açıkça gösteriyor. Öğrenciyi suça teşvik, tahrik falan diye meslekten ihraç edilmem söz konusu. Hiç değilse memuriyetten çıkarılmış duruma düşmeyeyim diye hemen o gün istifamı yazıp sekreterliğe bıraktım, çekmecelerimi boşalttım, Laleli'deki binanın arka kapısından çıktım. O sırada rektörlük işgal edilmiş, gürültü patırtı kopmuş.

Geçenlerde çoğu o işgal olayını yaşamış, 68 kuşağından eski sosyoloji öğrencileri beni buldular, kırk iki yıl sonra birlikte bir yemek yedik. Kırk kişiden fazlaydılar, çok duyulandım. Tabii yine bu konu konuşuldu. Bir öğrenci o zamanlar çok güldüğümüz “rezonans” hikâyesini anlattı.

MELEK – Çok komik bir hikâyedir o, anlatsana.

OYA – Bunlar rektörlüğün kapısına dayanıyorlar. Rektörlük sekreteri, hayır açamam diye feryat ediyor. Bakıyor ki öğrencileri içeri sokmazsa işler daha beter olacak, Deniz Gezmiş gelsin, ona teslim ederim, diyor. Yani Deniz resmî, mutemet

işgalci durumunda. Öğrenciler içeri giriyorlar, biri masanın üzerine çıkıyor. Masanın üstünde değerli bir kristal avize var. Olayı, “ben oradaydım”, diye nakleden eski öğrencim, masanın üstüne çıkanın Deniz olduğunu söyledi. Ben bundan pek emin değilim. Ama matrak olan şu: Masanın üstündeki genç ayaklarını masaya vurarak yüksek sesle nutuk atarken, kristal avize titreşmeye başlıyor. Sekreter, avize düşecek, kırılacak korkusuyla, “Rezonans yapıyor, rezonans yapıyor!” diye panik içinde bağıyor.

Hikâye eğlenceli; ama ben istemeden de olsa tahrikçi durumundayım. Zaten Laleli’den Levent’teki eve geldiğim-
de sivil polisler çoktan kapıdaydı.

MELEK – Sana ilişmiyorlar mı peki?

OYA – Hayır, ilişmiyorlar, sadece kapının oralarda dolaşp gözlüyorlar. Birkaç parça giyeceğimi küçük bir çantaya koyup bir süre sonra evden çıktım. Ertesi gün Ankara’da TİP’in (Türkiye İşçi Partisi) olağanüstü genel kurulu vardı. Sovyetler’in Çekoslovakya’ya müdahalesini eleştiren, Türkiye’ye özgü, güler yüzlü sosyalizmden, ceberrut devletten söz eden tartışılmaz Genel Başkan Aybar’a karşı muhalefet büyümüş-
tü. Örgüt parça parçaydı, herkes ayrı baş çekiyordu, bir arkadaşımızın deyimiyle tam bir fetret devri yaşanıyordu. Biz de TİP üyesiyiz ya, İngiliz Filolojisi’nde asistan olan Murat Belge ile birlikte, gece otobüsüyle Ankara’ya, kongreye gideceğiz. Delege melege değiliz ama parti içindeki hay huy arasında, bizler, İstanbul’dan bir grup üniversite mensubu da, Üçüncü Yol diye bir takım oluşturmuşuz. Gece otobüsüne atlayıp Murat’la birlikte Ankara’ya, olağanüstü genel kurula gittik. Böyle tuhaf, heyecanlı günlerdi işte. Koşuşturma, hareket, heyecan iyi de, ne yapacağımı, hayatıma nasıl bir yön verebileceğimi bilmiyorum. Üniversite faslı kapanmış görünüyor, parti karmakarışık. O sırada Muzaffer New York’ta, Columbia Üniversitesi’ndeydi.

Bunca insan geçti hayatımızdan, acı tatlı bunca olay, anlatılanlar ve anlatılmayanlar, hatırlananlar hatırlanmayanlar, unuttuklarımız, unutmak isteyip de unutamadıklarımız ya da unutmaktan korktuklarımız. Bizimki; farklı duygular, farklı dürtülerle, farklı ortamlarda ama aynı amaca doğru, paralel çizgiler gibi kesişmeden akıp geçen iki yaşam; iki kadın hikâyesi işte...

Oya Baydar ve Melek Ulagay... Dünyanın ve Türkiye'nin, 1940'lardan günümüze uzanan macerasına tanıklık etmiş, tanıklıkla kalmayıp olayların içinde yaşamış iki kadın. Gençliği, umudu, devrimci mücadeleyi, sol örgütleri, hapishaneleri, işkenceleri, sevdiklerini yitirmenin acısını, mülteciliği, sürgünü, eve dönüşleri, İstanbul'dan Filistin kamplarına, Güneydoğu'dan Avrupa kentlerine savrulan yaşamlarını anlatıyorlar.

27 Mayıs'a, 68 olaylarına, solun yükselişine, 1 Mayıslara, 12 Mart ve 12 Eylül darbelerine, katliamlara, Kürt hareketinin başlangıç günlerine, kontrgerillaya, Ortadoğu'da Amerika ve İsrail'in Filistin halkını yok etme planlarına, Doğu Bloku'ndaki yaşama, Berlin Duvarı'nın yıkılışına, sosyalist sistemin çöküşüne, yakın tarihin daha nice olayına tanıklık etmişler.

Günümüz Türkiye'sinde ve dünyada adları bilinen, bugün hâlâ önemli konumlarda, siyaset sahnesinde ya da yaşamın türlü alanlarında karar noktalarında olan pek çok insanı yakından tanımışlar. Dostluğu, yoldaşlığı, sevgiyi, aşkı, örgüt ve parti içi sorunları yoğun duygularla yaşamışlar. Ve şimdi kendileriyle, geçmişle, tarihle hesaplaşarak o günleri anlatırken, geleceğe sesleniyorlar.

"Tarihi sadece erkekler yazmamalı, tarih erkeklerin insandan çok siyasete odaklı resmi tarihi olmamalı. Bizimki bir başlangıç, geçmişi yansıttığımız ayna da bizim kendi aynamız. Umarız devamı gelir, başkaları da kendi aynalarını tutarlar tarihimize," diyor Melek Ulagay ve Oya Baydar.

#12eyluldarbesi #erkekegementoplum #hesaplaşma #tarihyazını
#kadınlartarafındanyazılantarih

